

JAUNO PĒTNIEKU DIENA 2025

2025. GADA 27. MAIJĀ, RĪGĀ
TĒŽU KRĀJUMS

Konferenci "Jauno pētnieku diena 2025" rīko
LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts
sadarbībā ar LU Doktorantūras skolu un
Latvijas Jauno zinātnieku apvienību.

Konferences mērķis ir sekmēt jauno pētnieku
akadēmisko tīklošanos un rosināt starpnozaru
pētījumus, vienlaikus iepazīstinot plašāku
sabiedrību ar aktuālajiem humanitāro un
sociālo zinātņu pētījumu virzieniem.

2025. gadā konference pulcē divdesmit
dalībniekus no Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas
akadēmijas, Latvijas Kultūras akadēmijas,
Latvijas Mākslas akadēmijas, Latvijas
Universitātes, Rīgas Stradiņa Universitātes,
Rīgas Tehniskās universitātes, RTU Liepājas
akadēmijas, Ventspils Augstskolas.

Konferences tapšanu un norisi atbalsta
Valsts kultūrkapitāla fonds.

Saturs

4	Ilga Vālodze Ābele, LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts	Folkloras kustības mantojums: atjaunoto tradīciju nozīme autoetnogrāfiskā skatījumā
5	Sindija Anča, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte	Ornamentus tulkojot: latviešu mitoloģiskie ornamentu nosaukumi Lietuvā
6	Signe Bahšteina, Latvijas Kultūras akadēmija	Cirks kā starpkultūru komunikācijas telpa. Sociālā cirka perspektīva
7	Inese Dāvidsone, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte	Reliģiskā un nacionālā identitāte islāma pasaulē: sievietes loma šajā dualitātē
8	Andrejs Gorbunovs, Ventpils Augstskola	Bērnu tiesību aizsardzības diskurss Latvijā un Apvienotajā Karalistē
9	Elizabete Grudovska, Latvijas Kultūras akadēmija	Vai mums vajag virtuālo realitāti par Holokaustu? Sarežģītā mantojuma virtualizācijas mantojamība un tās žesti
10	Karīna Ješkina, Latvijas Universitātes Eksakto zinātņu un tehnoloģiju fakultāte	Rūpju ētika un ūdeņi vides humanitāro zinātņu pētījumos
11	Sanita Kacuba, RTU Liepājas akadēmija	Valoda kā literārā konflikta veidošanas instruments: okazionālismu radīšana distopijas daiļdarbam
12	Sandra Krūmiņa, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte	Maģisku spēju iemantošanas motīvs sižeta noslēgumā latviešu fantāzijas prozā

13	Evelīna Ķiršakmene, Latvijas Universitāte	Viltusdraugu dinamika latviešu valodā
14	Ieva Melgalve, Latvijas Mākslas akadēmija	Atmiņa objektorientētās ontoloģijas skatījumā
15	Simona Ozoliņa-Ugore, Anita Straujuma Rīgas Tehniskā universitāte	Inovāciju kultūra kā cilvēkkapitāla aktivizētājs: no pasīvas zināšanu bāzes uz dinamisku inovāciju vidi
16	Daina Turlā-Pastare, Latvijas Universitāte	Kad X ir X, bet savādāk : aptuvenības iezīmētāja “sava veida X” morfosemantiska un enunciatīva izpēte
17	Alberts Rokpelnis, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija	Marginālie un marginalizētie. Populārās mūzikas industrijas veidošanās process 20. gs. 20.–30. gadu Rīgā un tā pētniecības perspektīvas
18	Ingvilda Strautmane, Rīgas Stradiņa universitāte	Varas un sabiedrisko mediju attiecības Latvijas Radio kontekstā
19	Jānis Šabanovs, Rīgas Stradiņa universitāte	Sensing Food: Exploring Family Food Practices through Sensory Ethnography
20	Laura Švītiņa, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija	Aizmirstais mūziķis un viņa arhīvs: Kārļa Pauciša autobiogrāfiskie dokumenti kā vēstures avots
21	Mārtiņš Vesperis, Jūrmalas muzejs	Jūrmalas muzeja organizēto ekspedīciju atmiņu pieraksti (1973-2002)
22	Gustavs Zālītis, RTU Liepājas akadēmija	Latviešu pareizticīgo garīgās literatūras vēsture
23	Ieva Zepa, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte	Daži tautā praktizēto maģisko darbību piemēri no Stirnienes apkaimes

Folkloras kustības mantojums: atjaunoto tradīciju nozīme autoetnogrāfiskā skatījumā

Referāts iezīmē pirmo posmu autoetnogrāfijas metodes izmantošanā topošajā doktora disertācijā, kas veltīta atjaunotās tradīcijas pārmantošanas procesam 20. gadsimta latviešu folkloras kustības dalībnieku ģimeņu otrajā paaudzē, kurai pieder arī pētījuma autore. Izmantojot pašanalīzi, autore sākotnēji meklē atbildes uz jautājumiem par folkloras pieredzes nozīmi savas identitātes veidošanā. Šie jautājumi vēlāk uzdoti arī citiem līdzīgu pieredzi guvušiem folkloras kustības dalībnieku pēctečiem, ļaujot izdarīt pirmos secinājumus par šīs paaudzes pieredzi kā unikālu tradīciju pārmantošanas veidu. Izmantojot kontekstuālu pieeju, referātā pētīts, kā folkloras revitalizācijas pieredze ģimenes ietvaros atšķiras no citiem folkloras apguves ceļiem, piemēram, folkloras nodarbību apmeklēšanas vai dalības folkloras kopā. Daļā gadījumu apvienojas vairāki pieredzes konteksti – īpaša uzmanība veltīta tiem pārmantotājiem, kuru vecāki bijuši ne vien kustības dalībnieki, bet arī folkloras ansambļu vadītāji. Šādā veidā iezīmējas saikne starp dzīvesveida un skatuvisko folklorismu.

Ornamentus tulkojot: latviešu mitoloģiskie ornamentu nosaukumi Lietuvā

Dievturība ir reliģiska kustība, kas radusies Latvijā 1920. gados un veidota kā senču ticības turpinājums mūsdienās, balstoties uz vietējām autohtonajām tradīcijām. Neatņemama dievturu simbolikas daļa ir tradicionālie vietējie ornamentu, kurus pieņemts uzskatīt par vizuālu senču ticības un pasaules uzbūves reprezentāciju. Atsevišķi ornamenta elementi kā, piemēram, vilnītis, trīsstūris, krusts u. tml., tiek saistīti ar dievībām no latviešu pirmskristīgā panteona. Arī Lietuvā līdz ar latviešu mākslinieka un dievturu goda dižvadoņa Valda Celma grāmatu tulkojumiem lietuviešu valodā arvien populārāks kļūst ornamenta saistījums ar mitoloģiju. Dievturu tekstu tulkojumu un dažādu savstarpējo latviešu-lietuviešu kultūras projektu rezultātā lietuviešu kultūras vidē parādījušies jauni ornamentu nosaukumi, kuriem lietuviešu folklorā nav atbilstmes, piemēram, Māras krusts un Jumis. Izmantojot diskursa analīzi, kā arī salīdzinošo un semiotikas metodi šajā pētījumā skatīts kā lietuviešu valodā tulkotā dievturu literatūra ieviesusi jaunus terminus un konceptus lietuviešu neopagānisma diskursā. Plašākā kontekstā tas arī vedina palūkoties simbolu nozīmju maiņu kultūras pārneses rezultātā, noslēgumā uzdodot retorisku jautājumu par latviešu, lietuviešu un baltu folkloras robežām.

Cirks kā starpkultūru komunikācijas telpa.

Sociālā cirka perspektīva

Gan mēs paši, gan sabiedrība kopumā ir neviendabīga un daudzslāņaina. Objektīvi pastāvošā kultūru – visplašākajā jēdziena nozīmē – dažādība prasa reaģēt nevis ar vienaldzību vai labākajā gadījumā iecietīgu toleranci, bet gan ar aktīvu, jūtīgu un radošu dialogu. Starpkultūru komunikācija kļūst par vienu no būtiskākajām prasmēm gan individuālā, gan kopienu līmenī, sekmējot veiksmīgas un dzīvotspējīgas sabiedrības veidošanos. Tomēr starpkultūru komunikācija nav tikai teorētiska konstrukcija – tā noris dzīvi, praktiski un ķermeniski, lielākoties automātiski, taču nereti arī mērķtiecīgi organizēta. Viena no apzināti organizētām starpkultūru saskarsmes telpām ir sociālais cirks. Tā prakses piedāvā vidi, kur cilvēki no dažādām kultūrām cieņpilni satiekas, sadarbojas un veido kopīgu pieredzi, pārkāpjot valodas un ierastos komunikācijas rāmjus. Sociālais cirks izmanto kustību, ķermeņa izteiksmi un kolektīvu radošu darbību kā pamatu savstarpējas saprašanās un sadarbības veicināšanai. Dažādu valstu pieredze rāda, ka šādas prakses veicina sociālo iekļaušanu un attīsta spēju uztvert, izprast un radoši interpretēt kultūras atšķirības. Kādas iespējas starpkultūru komunikācijas sekmēšanai sniedz sociālais cirks? Kā tas var paplašināt mūsu izpratni par starpkultūru saskarsmi kā dinamisku, daudzdimensionālu un aizraujošu procesu?

Reliģiskā un nacionālā identitāte islāma pasaulē: sievietes loma šajā dualitātē

Reliģiskā un nacionālā identitāte islāma pasaulē bieži ir cieši saistītas, tomēr to mijiedarbība rada sarežģītus jautājumus par sievietes lomu šajā struktūrā. Sievietes bieži tiek uzskatītas par nacionālās kultūras un reliģijas simboliem, un to veidolu nosaka gan politiskie, gan sabiedriskie faktori. Konservatīvās un modernās pieejas identitātei nereti nonāk konfliktā, radot spiedienu uz sievietes lomu sabiedrībā. Pētījumā tiek izmantota salīdzināšanas metode, analizējot reliģisko un nacionālo diskursu arābu literatūrā un sabiedrībā. Balstoties uz islāma feministu teorijām, tiek aplūkoti gadījumi, kuros sievietes tiek konstruētas kā nacionālās un reliģiskās identitātes nesējas. Pētījumā tiek analizētas literāras un sociopolitiskas tendences, lai atklātu sievietes lomas mainīgo dabu. Pētījums atklāj, ka sievietes tiek izmantotas kā simboli gan reliģiskajā, gan nacionālajā diskursā. Islāma valstīs sievietes bieži tiek rādītas kā nācijas morālā mugurkaula uzturētājas, kuru apgērbs un uzvedība atspoguļo nacionālo identitāti. Tomēr modernizācijas un globalizācijas ietekmē šīs lomas tiek izaicinātas, radot konfliktus starp tradicionālajām un mūsdienu identitātes formām. Sievietes identitāte islāma pasaulē atrodas sarežģītā dinamikā starp reliģisko un nacionālo dimensiju. Tradicionālās lomas tiek uzturētas, taču mainīgās sabiedrības un feministisko kustību ietekmē sievietes arvien vairāk izaicina esošos rāmjus. Pētījums aicina uz dziļāku izpratni par sievietes vietu šajā sarežģītajā identitātes laukā.

Bērnu tiesību aizsardzības diskurss Latvijā un Apvienotajā Karalistē

Referāts ir tapis promocijas darba “Bērnu tiesību aizsardzības speciālās leksikas attīstība Latvijā un Apvienotajā Karalistē” izstrādes gaitā. Priekšlasījumā tiks apskatītas bērnu tiesību aizsardzības diskursa galvenās teorētiskās pazīmes un šo pazīmju faktiskā izpausme Latvijā un Apvienotajā Karalistē. Pētījumā izmantoti valodniecības teorētiskie materiāli, bērnu tiesību aizsardzības tiesību akti un publikācijas plašsaziņas līdzekļos. Bērnu tiesību aizsardzības diskurss ir daļa no juridiskā diskursa, kas ir daļa no institucionālā diskursa, kam piemīt specifiskas pazīmes. Savukārt speciālā leksika ir daļa no attiecīgās nozares diskursa, un tāpēc diskurss ietekmē speciālās leksikas attīstību. Priekšlasījumā tiks apskatīta promocijas darbā novērotā bērnu tiesību aizsardzības diskursa ietekme uz speciālās leksikas attīstību, kas ir lielākoties skaidrojama ar abu valstu bērnu tiesību aizsardzības diskursos novērotajām atšķirībām.

Vai mums vajag virtuālo realitāti par Holokaustu? Sarežģītā mantojuma virtualizācijas mantojamība un tās žesti

Kad 2018. gadā Annes Frankas memoriāls Nīderlandē nāca klajā ar virtuālās realitātes (tālāk, VR) pieredzi "The Anne Frank House", sarežģītā mantojuma virtuālā simulēšana bija vēl tās attīstības sākumposmā. Pandēmijas ierosinātās digitālās akcelerācijas ietekmē vairākas citas publisko atmiņu institūcijas, nevalstiskās organizācijas un privātās kompānijas izveidojušas līdzīgas VR pieredzes par Holokaustu, piemēram, "The Journey Back", "Triumph of the Spirit", "A Promise Kept", u.c. - šāds imersīvo tehnoloģiju, tostarp, VR, pielietojums sarežģītajam mantojumam ir bezprecedenta. Arī Latvijā 2019. gadā Žaņa Lipkes memoriāls sadarbībā ar radošo industriju ekspertiem izveidoja VR pieredzi "Lipkes bunkurs". Bet vai to vajag? Radīt simulētas un imersīvas vides tādām mantojumam, kas "tiek atzīts kā nozīmīgs [...], taču vienlaikus ir strīdīgs un neērts publiskai atzišanai ar pozitīvu, pašapstiprinošu kontemporāru identitāti" (Macdonald 2008: 1), aktualizē jautājumus par piemiņas praksēm, lietotāju līdzdalību, mantojuma autentiskumu un ētisku atbildību par "sāpīgo pagātni" (Logan & Reeves 2008), domājot par tā nozīmi nākotnē. Neiedziļinoties piemiņas kultūras un atmiņu diskursā, darbā apskatītie sarežģītā mantojuma virtualizācijas piemēri tiks analizēti caur Žana Davalona (*Jean Davallon*) mantojamības (*heritagization*) ietvaru, īpaši pievēršoties autora mantojamības žestu (*gestures*) tipoloģijai. Skatot VR par Holokaustu caur mantojamības žestu prizmu, var argumentēt, ka imersīvās virtualizācijas formas kļūst ne tikai par mantojuma reprezentācijas mediju, bet arī par tā statusa aktualizācijas rīku, kas kļūst par it īpaši aktuālu jautājumu pēdējo Holokausta aculiecinieku laikmetā.

Rūpju ētika un ūdeņi vides humanitāro zinātņu pētījumos

Straujais dzīves kvalitātes pieaugums atsevišķās pasaules daļās un tā izraisītās ģeoloģiska apmēra pārmaiņas ir iezīmējušas jaunas epohas – Antropocēna sākumu. Šīs lielākoties nevēlamās pārmaiņas var tikt analizētas arī rūpju ētikas perspektīvā, tādējādi iezīmējot Antropocēnu kā “bezrūpības ēru” (Puig de la Bellacasa 2017). Lai gan dabas aizsardzības nozare vispārējā veidā var tikt skaidrota kā rūpes par dabu, atsevišķi dabas aizsardzības virzieni tiek kritizēti kā drīzāk neefektīvi (Fletcher 2023; Büscher, Fletcher 2020), tādējādi aicinot meklēt citus dabas un cilvēku līdzāspastāvēšanas veidus. Rūpju ētika no sākotnēji feministiska ietvara pakāpeniski ir radusi vietu dažādās dabaszinātņu nozarēs, sākot no rūpju ainavām (*carescapes*) (Bowlby 2010) un rūpēm par tālumā esošajiem (Smith 1999) līdz pat rūpēm par vairāk nekā cilvēkiem (Puig de la Bellacasa 2017). Rūpju ētikas pētījumi vides humanitārajās zinātnēs pēdējā desmitgadē pievēršas tādiem dabas elementiem un praksēm kā purvu atjaunošanai, kopienas dārziem, nitrātu jutīgajām teritorijām, lauksaimniecībai, koku stādīšanai pilsētās, kā arī ūdeņiem un ar tiem saistīto – Atlantijas lašu aizsardzībai, upēm un ūdens infrastruktūras tīkliem pilsētās. Rūpju ētikas pamatlicēju (Gilligan 1982; Fischer, Tronto 1991) un mūsdienu pētnieku atziņu (Puig de la Bellacasa 2017; Krzywoszynska 2019) izmantošanai vides problēmu pārvaldībā ir potenciāls sniegt jaunus ieskatus patiesi ilgtspējīgu dabas un cilvēku attiecību veidošanā.

**Valoda kā literārā konflikta veidošanas
instruments: okazionālismu radīšana
distopijas daiļdarbam**

Distopijas žanram literatūrā ir sava specifika – viens no galvenajiem konflikta virzīšanas elementiem ir valodas lietojums. Ar valodas palīdzību tiek būvēts arhiteksts, kas ne tikai attēlo daiļdarba pasauli, kas atšķiras no realitātes (Stockwell, 2000), bet arī ilustrē Bendžamina Lī Vorfa (*Benjamin Lee Worf*) lingvistiskās relativitātes hipotēzi – dažādu valodu lietotājiem ir atšķirīgs pasaules skatījums (Worf, 2012). Distopijas daiļdarbos valoda kā pretstatījuma instruments ir bieža parādība – tiek veidota atšķirība starp daiļdarbā attēloto valdošo slāni vai režīmu, kas lieto jaunrunu, un parastajiem iedzīvotājiem, kas sarunājas vecrunā (Chilton, 1983). Referāta autore, sekojot šiem principiem, veidojusi distopijas jaundarbam paredzētu okazionālismu kopu, kas funkcionē kā jaunruna un ne tikai raksturo daiļdarba realitāti, bet arī padziļina tēlu atainojumu un virza daiļdarba konfliktu. Starpdisciplinārā (valodniecība, literatūrzinātne, radošā rakstīšana) referātā tiek sniegts teorētiskais ieskats distopijas stilistikā un valodas instrumentālībā, kā arī demonstrēts praktisks okazionālismu veidošanas process un izveidotās jaunrunas iesaistīšana radošā tekstā.

**Maģisku spēju iemantošanas motīvs sižeta
noslēgumā latviešu fantāzijas prozā**

Varoņi ar maģiskām spējām ir viens no biežāk sastopamajiem motīviem fantāzijas žanrā. Šīs spējas ir iemantojamas dažādos veidos atkarībā no sižeta – varoņi ar tām piedzimst vai arī tās apgūst vai nejauši saņem dzīves laikā. Šajā priekšlasījumā tiks aplūkoti piemēri, kuros galvenie varoņi maģiskās spējas iemanto dzīves laikā, bet tas notiek fantāzijas darba noslēgumā, proti, pēc sižeta uzlikto pārbaudījumu pārvarēšanas. Varoņu mijiedarbība ar maģiskajām spējām bieži ir viena no centrālajām sižeta līnijām fantāzijas darbos, tādēļ spēju iemantošana šādā specifiskā veidā panāk citādu efektu. Lai to raksturotu, tiks analizēti vairāki latviešu fantāzijas darbi, kuros izmantots šis maģisko spēju iegūšanas veids, tai skaitā Gata Ezerkalna romāns “Ragana manā skapī”, Anetes Grīnbergas romāns “Draņķozols” un Daces Priedes romāns “Mēnesstars pār jūru”. Tiks meklētas šo romānu varoņu jauniegūto spēju raksturojošās iezīmes un iespējamā saistība ar iniciācijas simbolismu mītiskajā kontekstā, uzlūkojot šīs spējas kā transformāciju izturējušo varoņu jaunā statusa atribūtu.

Viltusdraugu dinamika latviešu valodā

Viltusdraugi ir valodniecības termins, ar kuru apzīmē semantiski atšķirīgus vārdus divās valodās, kaut arī to rakstība un/vai izruna ir līdzīga. Kopīgas izcelsmes viltusdraugi jeb kognāti visbiežāk ir aizguvumi, kas rodas interferences rezultātā. Vēsturiski latviešu valodu tiešā veidā plaši ietekmējusi krievu, vācu un somugru valodas, netieši – franču valoda. Arvien biežāk novērojama angļu valodas ietekme dažādos latviešu valodas slāņos – semantikas, leksikas, sintakses u. c., kas palielina viltusdraugu varbūtību. Viltusdraugi veicina kļūdas tulkošanas, kā arī valodu apguves un saziņas procesā. Promocijas darba ietvaros ar nosaukumu “Viltusdraugu dinamika latviešu valodā” tiek apkopoti angļu-latviešu un franču-latviešu viltusdraugi vienotā korpusā. Šobrīd veikti pētījumi ar angļu-latviešu un franču-latviešu bilingvālajām vārdnīcām, latviešu valodas viltusdraugu vārdnīcām, kā arī dažādām mašīntulkošanas programmām, lai novērtētu tulkojuma kvalitāti. Korpusa sastādīšanas mērķis ir apzināt viltusdraugus latviešu valodā un izveidot informatīvu, plašākai sabiedrībai pieejamu materiālu, tādējādi uzlabojot tulkojumu un tekstu kvalitāti latviešu valodā.

Atmiņa objektorientētās ontoloģijas skatījumā

Atmiņa ir nozīmīgs termins starpdisciplinārā griezumā – tas figurē gan neirozinātnē, gan humanitārajās, gan arī sociālajās zinātnēs. Tomēr katrā pētniecības veidā šis fenomens tiek izprasts atšķirīgi, kas sarežģī sarunu starp šīm dažādajām disciplinām. Turklāt līdz šim atmiņas pētniecība ir reti un neprecīzi skatīta posthumānisma griezumā.

Priekšlasījumā tiek piedāvāts principiāli jauns skatījums uz atmiņu posthumānisma pieejā, specifiski – objektorientētās ontoloģijas (OOO) skatījumā. Atmiņa tiek interpretēta kā nelokāls, atemporāls objekts, kas tiek uztverta kā trīsdaļīgs process – atmiņas ierakstīšana, saglabāšana un atsaukšana. Šāda pieeja ļauj detalizētāk un precīzāk skaidrot atmiņu un integrēt dažādas pētniecības nozares, turklāt arī interpretēt sociālo atmiņu kā hiperobjektu. Praktiski šī pieeja tiek izmantota, analizējot fotogrāfijas izmantojumu mākslā.

Simona Ozoliņa-Ugore, Anita Straujuma

Rīgas Tehniskā universitāte

15

Inovāciju kultūra kā cilvēkkapitāla aktivizētājs: no pasīvas zināšanu bāzes uz dinamisku inovāciju vidi

Šis pētījums analizē inovāciju kultūras lomu cilvēkkapitāla transformācijā, pārveidojot to no pasīva zināšanu krājuma par aktīvu inovāciju virzītājspēku darba vidē. Balstoties uz teorētisko avotu analīzi un empīriskajiem datiem, pētījums skaidro, kā inovāciju kultūras ieviešana organizācijās veicina darbinieku radošumu, sadarbību un slēpto zināšanu aktivizēšanu, radot dinamiskus inovāciju tīklus. Pētījuma rezultāti norāda, ka atvērta inovāciju vide, kas veicina eksperimentēšanu, starpdisciplināru sadarbību un elastīgu domāšanas veidu, ievērojami palielina cilvēkkapitāla iesaisti inovāciju procesos.

**Kad X ir X, bet savādāk : aptuvenības
iezīmētāja “sava veida X” morfosemantiska un
enunciatīva izpēte**

Šajā pētījumā pētīts aproksimācijas jeb aptuvenības iezīmētāja sava veida lietojums. Sava veida apvieno piederības vietniekvārdu savs, kas norāda uz kā piederību visām personām (MLLVG 1962) un lietvārdu veids, kā izcelsme atrodamā grieķu valodas εἶδος (eidos) un nozīmē “forma”, “izskats” (Bailly 2020). Šis iezīmētājs visbiežāk sastopams sintaksiskā struktūrā X ir sava veida N (e.g. “tā ir sava veida draudzība”, “kolekcionēšana ir sava veida atkarība”) kur ar X ir apzīmēta kāda parādība, lieta vai notikums (“tā”, “kolekcionēšana”), savukārt ar N (angl. *noun*) ir apzīmēts jēdziens, uz ko attiecas sava veida. Balstoties aproksimācijas jēdzienā, pētījuma autore cenšas noteikt iezīmētāja sava veida specifiskās semantiskās iezīmes. Pētījums tiek veikts doktora disertācijas ietvaros, kas veltīta aproksimācijas iezīmētājiem un aplūko, kā aproksimācija izpaužas caur dažādiem tās iezīmētājiem latviešu un franču valodās. Autore darbā piedāvā semantisku un enunciatīvu iezīmētāja analīzi, balstītu rakstīto un mutisko korpusu datos, papildinātu ar etimoloģisku izpēti. Autore izvirza hipotēzi, ka sava veida piemīt unikāla un specifiska semantiskā identitāte, kas to nošķir no citiem aproksimācijas iezīmētājiem, piemēram, it kā (Turlā Pastare 2024) vai tāds kā. Šī semantiskā identitāte sakņojas leksēmās, kas veido iezīmētāja semantisko bāzi – savs un veids – un atklājas visā tā lietojumu daudzveidībā. Empīriskajam pētījumam izmantoti 1 527 piemēri no korpusa LVK2022 un 13 piemēri no korpusa LATE-sarunas. Pētījums veikts enunciacijas teorijas ietvaros (A. Culioli 1990, 1999; D. Paillard 2011, 2017, 2021) un pievienojas pētnieku grupai, kas pēta valodas vienības visā to lietojumu daudzveidībā. No darbiem, kas ilustrē šo pieeju var minēt D.Paillard (2009, 2011, 2017, 2021), J.J. Franckel (2019), J.J. Franckel un D. Paillard (2008), E.Vladimirska (2008), E. Vladimirska et J. Gridina (2022) u. c.

**Marginālie un marginalizētie. Populārās mūzikas
industrijas veidošanās process 20. gs. 20.–30. gadu
Rīgā un tā pētniecības perspektīvas**

Referātā iepazīstināšu ar saviem līdzšinējos pētījumos gūtajiem secinājumiem par mūzikas industrijas veidošanos pēc Pirmā pasaules kara, atslēgas faktiem, faktoriem un personību lomu procesos, akcentējot populārās mūzikas daļu industrijā un tās dalībnieku marginalizācijas cēloņus. Nodibinoties Latvijas Republikai, tautsaimniecība bija smagi cietusi Pirmajā pasaules karā. Mūzikas industrijas un tirgus atjaunošanā liela nozīme bija ietekmīgiem uzņēmumiem, kas jau pirms kara bija veidojuši savu reputāciju. Firms A. Neumann & Co, P. Neldner un Jul. Heinr. Zimmermann bija redzamākie, bet ne vienīgie, kuru vadītāji spēja atjaunot savu darbību tādās jomās kā nošu izdošana, mūzikas instrumentu un gramofonu preču imports. Spējot piesaistīt kapitālu un nostiprinot sakarus, viņu mērķis bija veicināt tirdzniecību ar Eiropas mūzikas tirgu. Otra grupa bija mūziķi un uzņēmēji, kas 20.–30. gadu ekonomisko grūtību apstākļos ienāca mūzikas tirgū. Viņus visus vieno tas, ka līdz ar Latvijas okupāciju 1940. gadā neatkarīga darbība tika pārtraukta. Latvijas mūzikas vēstures pētniecībā ir būtiski diskutēt par mūzikas industrijas jēdzienu un tā pielietošanu sociāli, tiesiski un ekonomiski noteiktajā vēsturiskajā perspektīvā – Latvijas Republikā 20. gs. 20.–30. gados. Ja piekrīt, ka mūzikas industriju definē kā atsevišķu personību mērķtiecīgu darbību un sadarbību mūzikas radīšanā, izdošanā un izplatībā savu ekonomisko interešu realizācijai, tad jāpiekrīt, ka šis process vienlaikus var dot pienesumu arī kultūrā. Līdz ar to tā ir daļa no mūsu kultūras vēstures. Turklāt industrija nav abstrakta, bet to uztur cilvēki – muzikāliju tirgotāji, mūzikas izdevēji, mūziķi-izpildītāji, komponisti. Tādēļ Latvijas mūzikas vēsturē plašākā nozīmē viens no uzdevumiem ir analizēt industrijas pielietotās darbības metodes (iespējas), tā identificējot arī galvenos tās dalībniekus un viņu darbības hronoloģiskos ietvarus un motivāciju. Kāpēc populārās mūzikas jomas personību biogrāfijas industrijas kontekstā ir salīdzinoši maz pētītas? Populārās kultūras jautājumi publiskajā diskursā tolaik bija margināli un it kā nemanāmi. Turklāt, iespējams, ka pēc gandrīz 100 gadiem trūkst pēctecības. Tas savukārt noved pie vairākiem pētniecības izaicinājumiem, tostarp avotu trūkums. Iespējams, ka pēc okupācijas marginalizēja (aizmirsa) tos, kas devās trimdā Otrā pasaules kara laikā, piemēram, Rīgas vāciešus, starp kuriem bija arī daži aktīvie mūzikas industrijas veidotāji.

Varas un sabiedrisko mediju attiecības Latvijas Radio kontekstā

Latvijas Radio (dibināts 1925. gada 1. novembrī) simt gadu vēsture ir arī valsts, demokrātijas un mediju vēsture. Sācis raidīt demokrātijā, jau drīz piedzīvo Ulmaņa autoritārismu, pēc tam padomju, vācu un vēl vienu padomju okupāciju. Latvijas Radio vēsture nav uzrakstīta. Mans fokuss ir pētīt, kā veidojušās varas un medija attiecības caur vienu no varas instrumentiem – medija vadītāju izvēli. Ja Ulmanis nomaina demokrātisko dzejnieku Jāni Akurateru, kurš ir radio direktors no 1930. gada, tad padomju vara ieceļ vadītājus, pārsvarā no partijas nomenklatūras. Viens tāds spilgts piemērs ir bijušais Maskavas rajona LKP sekretārs, kuru ieceļ par radio vadītāju 1960. gadā, bet 1962. gadā apcietina un notiesā par kukuļņemšanu grupā (partijas sekretāra laikā). Atjaunojoties Latvijas Republikai, mainījās arī radio vadītāju loma. Mans unikālais pienesums ir intervijas ar Latvijas Radio vadītājiem no 1990. līdz 2025. gadam (kopš 2025. gada janvāra darbojas apvienotais LSM). Bijušo radio vadītāju intervijās parādās vairākas tendences, proti, birokrātiskā sloga palielināšanās, kā arī attiecīgās Saeimas komisijas spiediena izdarīšana. Demokrātiskā iekārtā valsts varas ietekme uz sabiedrisko mediju nav vairs klaja (kā cenzūra vai kontrole), bet gan slēptākās formā, viena no šīm formām ir birokrātijas pastiprināšana.

Sensing Food: Exploring Family Food Practices through Sensory Ethnography

This presentation introduces a doctoral research project that explores how everyday food practices in Latvian families are shaped through multisensory experiences and relational dynamics. Drawing on sensory ethnography, the study investigates how sensory engagement – such as touching, smelling, tasting, and listening – constitutes a meaningful part of how families relate to food, each other, and their environments. Rather than treating food consumption as a merely economic or nutritional behavior, the project positions it as a lived, affective, and embodied practice. Through semi-structured interviews and close ethnographic observation in household settings, the research captures how daily routines – such as grocery shopping, meal preparation, and eating – are influenced by memory, mood, rhythm, and interpersonal roles. The study introduces a conceptual framework combining five dimensions – ecological, economic, social, psychological, and biological – to examine food practices in both collective and individual terms. Sensory ethnography offers a powerful methodological lens to uncover the unspoken and felt dimensions of food decisions, illuminating how cultural meaning is produced through sensory acts. By centering the researcher's sensory presence in the field, this work contributes to a deeper understanding of food as a social and affective phenomenon—one that connects bodies, spaces, relationships, and values in subtle, yet profound ways.

Aizmirstais mūziķis un viņa arhīvs: Kārļa Paucīša autobiogrāfiskie dokumenti kā vēstures avots

Pētot starpkaru perioda Latvijas mūziķu organizācijas un mūzikas žurnālus, vairākkārt uzmanību piesaistīja Kārļa Paucīša (1891-1967) vārds. LNB Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā glabājas daļa no viņa privātā arhīva. Līdzās koncertu afišām un programmām, preses izgriezumiem, fotogrāfijām un korespondencēm, tajā atrodas arī autobiogrāfiskie dokumenti – atmiņu stāsti, autobiogrāfijas, dienasgrāmatas, kā arī divas atšķirīgas paša Paucīša veidotas dienasgrāmatu versijas. “Domājams, ka šis unikālais materiāls, pētnieku rokās nonācis, apgaismos daudzus interesantus faktus par mūzikas dzīvi Latvijā gandrīz pusgadsimtu ilgā posmā” (Grāvītis 1967). Taču līdz šim Paucīša ieguldījums nav apzināts, un viņa arhīvs pētniecībā nav ticis izmantots. Priekšlasījuma mērķis ir raksturot Kārļa Paucīša kolekciju (RXA117) un izvērtēt tajā esošos autobiogrāfiskos dokumentus, detalizētāk pievērsties dienasgrāmatām un to vēlāk pārstrādātajām versijām – piezīmēm un izrakstiem. Balstoties uz digitalizētajiem un atšifrētajiem dienasgrāmatu izrakstiem, analizēt kādas liecības tie sniedz par Latvijas Konservatorijas pirmajiem darbības gadiem – mācību procesu, vidi un studentu pieredzi. Šis piemērs ļaus atklāt dienasgrāmatu un to versiju atšķirības, vienlaikus parādot šo liecību izaicinājumus un iespējas vēstures izpētei.

Jūrmalas muzeja organizēto ekspedīciju atmiņu pieraksti (1973-2002)

Jūrmalas muzeja krājumā glabājas vairāk kā 200 atmiņu pieraksti, kuras iegūtas muzeja organizētajās ekspedīcijās un individuālajos vākumos Jūrmalas pilsētas apkaimēs un apkārtnē no 1973. gada līdz 2002. gadam. Pirmā ekspedīcija tika rīkota Kaugurciemā 1973. gadā, bet pēdējā Majoros 2001. gadā, kopumā veicot 38 grupveida un individuālās ekspedīcijas. Ekspedīciju laikā muzejs ne tikai nodarbojās ar krājuma komplektēšanu un papildināšanu, bet veica arī sistemātisku atmiņu pierakstu vākšanu no vecākajiem tā brīža apkaimes iedzīvotājiem. Vecākie aptaujātie iedzīvotāji bija dzimuši 19. gadsimta 80. gadu sākumā, bet jaunākie 20. gadsimta 40. gados. Atmiņas iedalāmas divās lielās grupās: ideoloģiskās, kad tika vāktas ziņas par konkrēti interesējošiem notikumiem vai personām. Piemēram, 1905. gada revolūcijas dalībnieki un norises vietas Jūrmalā. Otrā, vispārīgās, kad lūgts iedzīvotājiem pastāstīt par savas ģimenes un apkaimes vēsturi, folkloru, tradīcijām, kultūras notikumiem un ikdienas sadzīvi. Visas atmiņas tika pierakstītas uz īpaši sagatavotām anketām un pierakstītas ar roku. Atmiņu pieraksti iedalāmi divos periodiem: 1) Latvijas PSRS laikā pierakstītās (1973-1989) un atjaunotās Latvijas brīvvalsts laikā pierakstītās (1990-2002). Muzejā glabājas arī pašu iedzīvotāju individuāli sniegtās atmiņas un Jūrmalas skolēnu veiktie pētījumi pilsētas vēsturē. Kopumā Jūrmalas muzeja krājumā glabājas unikāls materiāls, kas sniedz ieskatu un priekšstatu par notikumiem Jūrmalā un apkārtnē no 19. gadsimta līdz 20. gadsimtam.

Latviešu pareizticīgo garīgās literatūras vēsture

Pieteikuma temata ietvaros plānots izklāstīt pareizticīgo garīgo tekstu latviešu valodā hronoloģisku sakārtojumu, kā arī tiks izcelti turpmākajam pētījumam nozīmīgākie virsraksti un sniegts īss to saturs. Veidojot ziņojumu par latviešu pareizticīgo garīgās literatūras vēsturi, jāsniedz arī vispārējs pareizticības Latvijā vēstures apraksts, lai radītu kontekstu atlasītajiem darbiem. Pārsvarā liecību par pareizticību sniedz cilvēki, kuri paši pieder šai reliģiskajai kopienai, līdz ar to novērojams potenciāls alternatīvas vēstures konstrukcijai, kas tiecas noklusēt vai izcelt kādu dokumentētu faktu. Analizēta arī pareizticīgo garīgai literatūrai latviešu valodā piemītošais hibrīdais raksturs, ko veido naratīvs un tieša komunikācija ar lasītāju. Pievērsta uzmanība intertekstuālajām attiecībām, ne tikai saistībā ar atsaucēm uz Bībeli, bet arī citiem pareizticīgo tekstiem un dokumentiem. Ieskicēta Eikon izdevniecības ievirze garīgo tekstu izstrādē un tulkošanā, salīdzinājumā ar LPB praksi. Līdz ar to tēma atver iespēju tālākām diskusijām par tekstu drošticamību, kvalitāti un to, kā uz tiem balstoties veidojas konkrēta politikas un socioloģijas vēsturiskā un mūsdienu aina Latvijas kultūrtelpā, kura ir aktuāla ne tikai pareizticīgo latviešu vidū.

Daži tautā praktizēto maģisko darbību piemēri no Stirnienes apkaimes

No paaudzes paaudzē ceļojuši nostāsti par dažādām maģiskām praksēm, kas pielietotas kā ar pozitīvu pienesumu – tautas dziedināšanas darbībās, aizsardzības nodrošināšanai, labuma piesaistīšanai, tā negatīvu nodomu – pieburšanai, kaitējumam un ļauna vēlējumiem. Šajos stāstījumos individuālā pieredze – saistīta ar īpašo, pārdabisko, mistisko, ko atklāj teicēja personība un pasaules redzējums un kolektīvā jeb kultūrpieredze, ļaujot notikušo saprast un izskaidrot, atbilstoši kopīgajiem priekšstatiem. Personīgie stāstījumi un rakstiskie avoti sniedz plašāku ieskatu vienas apdzīvotas vietas – Stirnienes kultūrtelpā. Apkaimē ir augsts katoliskās kultūras īpatsvars, ko var pielīdzināt dzīvesveidam, taču paralēli tam pastāv samērā augsts tautas dziedniecības izmantojuma pieļāvums, kā arī saskarsme ar maģijas elementu izmantojumu ikdienā. Priekšlasījuma sagatavošanai izmantota dzīves rakstības metode. Ja ierasti pētnieks ir it kā augstāk stāvoša persona vai persona no malas, tad pielietotā autoetnogrāfiskā pieeja ļauj iegūt lielāku uzticību, lai atklātos gan notikumi, gan intervētā personība. Intervētās personas, kuras ir praktizējoši katoļi, neitrāli, noliedzoši vai kategoriski noliedzoši atbildot uz jautājumiem par tautas dziedniecību (izņemot ārstniecības augu lietošanu), ticējumiem, maģijas elementu klātbūtni. Katoļticībai formāli piederīgie sniedz ievērojami plašāku materiālu par ticējumiem, saskarsmi ar maģiskām lietām, tautas dziedniecības pielietošanu, vārdotājiem, aizsargzīmēm.

